

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ

БРОЙ 1

2021

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION

VOLUME 1

2021

**РОДИТЕЛСКИЯТ ДНЕВНИК КАТО СБОРНИК
С ДЕТСКИ МЪДРОСТИ – ЛИТЕРАТУРНИ,
МЕДИЙНИ И КУЛТУРНИ АСПЕКТИ**

ЮЛИЯ ЙОРДАНОВА-ПАНЧЕВА

*Julia Jordanova–Pancheva. THE PARENTAL DIARY AS A COLLECTION OF CHILDREN’S
WISDOM – LITERACY, MEDIA AND CULTURAL ASPECTS*

Резюме: Статията представя явлението родителски дневник в теоретична и в историческа перспектива. В теоретична перспектива изследва неговото съдържание, форма и функция, като прилага литературоведски, медиологичен и културологичен подход. В историческа перспектива го изучава от неговата поява в монографията на руския учен и писател Корней Чуковски в началото на XX век до съвременното му разглеждане от няколко български учени в сборник с детски мъдрословици. Както теоретичната, така и историческата перспектива на изследването поставят обекта в плана на комуникационната среда и медийните технологии.

Ключови думи: родителски дневник, детски мъдрости, ръкописна книга, печатна книга, нова комуникационна среда

Summary: The article presents the phenomenon of parental diary in theoretical and historical perspective. In a theoretical perspective, it examines its content, form and function, applying a

literary, mediological and culturological approach. He studied it from a historical perspective from its appearance in the monograph of the Russian scientist and writer Korney Chukovsky in the early twentieth century to its contemporary review by several Bulgarian scholars in a collection of children's wisdom. Both the theoretical and the historical perspective of the research place the object in the plan of the communication environment and media technologies.

Key words: parent diary, children's wisdom, manuscript book, printed book, new communication environment

Като литературно явление родителският дневник се намира между документалистиката и белетристиката. През последните десетилетия той придоби нов разцвет благодарение на възможностите на дигиталните средства за масова комуникация и навлизането на интернет в частните домове на хората. Като медиен продукт родителският дневник заема гранично място между публичното и личното пространство, комбинирайки традиционни и модерни характеристики, най-важната от които е паралелното му присъствие както като ръкописна книга в домашни условия, така и като печатен текст на физически или дигитален носител в публично отворена среда за онлайн или офлайн употреба.

В тесен смисъл родителският дневник е неофициално (създадено в битова комуникативна ситуация), собственооръчно направено (selfmade, „направи-си-сам“) ръкописно издание (манускрипт), или „книжка-самоделка“ (ако използваме русизма), която е изготвена у дома от човек в социалната позиция на родител (традиционно в ролята на майката) и представя субективна хроника на събитията, свързани с физическото израстване и духовното съзряване на малкото дете.

Родителският дневник като организирана среда за представяне на документална информация може да се разглежда от гледна точка на съдържанието, формата и функцията, която изпълнява. Тези нива изискват интердисциплинарен подход за описание и анализ на този недостатъчно проучен до днес публикационен модел на литературно творчество. Първият, съдържателният подход на изучаване предполага литературоведски подстъп към явлението. Вторият, формалният подход на изучаване налага медиологичен поглед към феномена. А третият, функционалният подход на

изучаване позволява културологично разглеждане на този вътрешно хетерогенен комуникационен продукт.

От литературоведска гледна точка съдържанието на родителския дневник предлага набор от текстове с документален и още по-точно документално-мемоарен характер. Понякога в този набор от къси по обем текстове може да се срещнат елементи от стилистиката на публицистичните, художествените и дори научните текстове в зависимост от намеренията и квалификацията на техния автор, пишещ от социалната позиция на родител (обикновено майката). Може да се каже, че родителският дневник като специфичен публикационен модел представлява колекция от текстове със смесен (синкретичен) литературен жанр. Той събира кратки анекдотично-новелистични диалози на житейски теми по действителни случаи (Йорданова-Панчева 2020, 77-98). Накратко, това е сборник с паметни бележки, с мемоарни записки, които най-често включват диалози с емоционално натоварена реч, отразяващи действителни разговори между родител и дете върху значими събития от съвместния им живот, подредени в хронологичен ред.

Литературните текстове в родителските дневници, въпреки застъпената в тях диалогична форма, най-често имат наративна структура, която обгръща текстовото ядро с ключовия диалогичен „епизод“. В този смисъл те се колебаят между формалната си драматургична реализация и епическата основа на изложението, поради което остава спорно коя литературно-родова характеристика доминира при тях. Ако възприемем наративната експозиция на родителя като въвеждаща ремарка, то те представляват по-скоро елиптичен драматургичен вид, но ако я възприемем като редовна част от наратива, тогава те представляват своеобразен епичен вид. По-важното в случая е, че всяка родителска записка представлява кратък мемоарен разказ с главен персонаж детето, с генерална тема порастването му, с основен разказвач родителя (включен като експлицитен протагонист на детето), с обичаен хронотоп, свързан с комуникативна ситуация на разговора в неофициална, битова среда, и с основен реторически похват диалога между дете и възрастен (най-често майката), поради което родителският дневник е известен още като „дневник на майката“.

От медиологична гледна точка като публикационна форма родителският дневник представлява домашна ръкописна книга, вид съвременен манускрипт, който се среща заедно с други, по-популярни днес домашни ръкописни книги. Сред тях са например читателският дневник с бележки

върху прочетени книги, кулинарният тефтер със собственооръчно записани рецепти, семейната хроника с описание на родословното дърво и важни данни от фамилната история, автобиографичният мемоар като разширена записка за собствения живот на разказвача, дори селищната история, съставена по спомени и документи на повествователя, както и други подобни разновидности на „служебно“ домашно четиво, съдържащо лична информация.

Родителският дневник принципно няма публичен характер, списва се от един и същи автор в социалната роля на родител (предимно на майката), изготвя се в продължителен период от време (обикновено колкото трае израстването на едно дете – от раждането му до постъпването му в училище на 6-7 годишна възраст), следва дневников алгоритъм за датиране на текстовите фрагменти (подредени в хронологичен ред), използва готово книжно тяло според наличния асортимент на канцеларската индустрия (обичайно тетрадка или по-голям тефтер), оформя се според желанието и възможностите на автора (може да се илюстрира или не със снимки и/или собственооръчно направени рисунки или други украсителни елементи), разпространява се непосредствено за „наемно“ четене сред членовете на семейния, фамилният, приятелският или съседският колектив. Предназначението на родителския дневник е да се чете в тесен домашен кръг или в по-широка среда от познати хора с цел запазване на общностна памет и по-конкретно на спомени за детството и езиковото създаване на най-младия член на определена социална група от конкретен исторически момент.

Поради неофициалния си, непубличен характер и оказионалния си (едноекземпляров) начин на списване за вътрешна употреба в малка затворена група родителският дневник обикновено остава извън ползването на науката и по-специално на литературознанието, книгознанието, медиазнанието, педагогиката и културната антропология като академични полета с най-голям потенциал на научен интерес към него. Заслуга за откритието на родителския дневник като познавателен обект и за изваждането му от академично затъмнение има руският учен и писател за деца от първата половина на XX век Корней Чуковски(1882–1969).

Началото на родителския дневник като обект на изследване датира от преди столетие и се позиционира в източната периферия на европейския континент. Родителският дневник не би придобил обществена значимост, ако благодарение усилията на Корней Чуковски не се беше превърнал от частен в публичен феномен, т.е. ако домашната ръкописна книга, посвете-

на на израстването на най-младия семеен наследник, не се беше преосмислила от този изследовател като културно явление с важна педагогическа и литературна стойност, значима за огромен брой читатели, надхвърлящ обема на която и да е малка (роднинска или приятелска) общност.

Още през 20-те години на ХХ век Чуковски започва да събира и изучава детски словесни мъдрости – т.нар. мъдрословици, – извличайки ги предимно от родителски дневници на съвременници (по правило майки). Тези дневници, между които има и ръкописни, и печатни издания, предлагат интересни от езикова и литературна гледна точка записки с остроумни изказвания на деца, записани обичайно от тяхната майка, понякога от друг роднина (баща или леля) или дори от детската им учителка. В монографията си „От две до пет [години на децата]“, която авторът преработва и преиздава многократно в продължение на четиридесет години (от 20-те до 60-те години на ХХ век), Корней Чуковски изучава детските „лепи нелепици“, т.е. детските мъдрословици, ползвайки богат изворов материал както от архива на домашната ръкописна книга, известна навремето като дневник на майката, или още „майчин дневник“, така и от ресурса на нейната печатна версия, примери за която има достатъчно много през първата половина на ХХ век в Русия. В изследването си Корней Чуковски (Чуковски 1985) включва безброй писма от родители, които му изпращат копия (преписи) от своите домашни манускрипти, а също използва сведения от редица професионално издадени, полиграфически завършени книги заедно със собствените му записки като родител на три деца. Преглеждайки справочния апарат на монографията му, в нея можем да открием образци и от двата типа източници – родителски дневници както в ръкописен, неиздаден вариант (шест на брой¹), така и в официални печатни издания (седем на брой²). От тези данни се вижда, че печатните родителски дневници още през първата половина на ХХ век в Русия дори числено превъзхождат ръкописните. Това обстоятелство поражда друг въпрос: кое всъщност е първично – дали „модата“ от преди век в Русия да се публикуват родителски дневници е възбудила любопитството на руския писател за деца към тях, или обратно-

¹ Дневниците на Ф. Вигдорова (с. 356), майката на правнучката Машенка Костюкова на Корней Чуковски (с. 99), Вера Фьодоровна Шмид (с. 119), баща от писмата до Корней Чуковски (с. 137), Е. А. Иванова за племенника ѝ (с. 221), самия Корней Чуковски за двегодишната му дъщеря Мурка (с. 223).

² Книгите: Менчинска, Н. А., 1957. Развитие на детската психика. Дневник на майката. Москва, с. 58; Павлова, А. Д., 1924. Дневник на майката. Записки за развитието на детето от раждането му до шест и половина години. Москва, с. 76, 260; Пантелеев, Л., 1966. Наша Маша. Москва – Ленинград, с. 128, 263; Станчинска, Е. И., 1924. Дневник на майката. История на развитието на съвременното дете от раждането му до 7 г. Москва, с. 177, 282; Гаврилова, Н. И., Стахорска, М. П., 1961. Дневник на майката. Москва, с. 179; Рибникова-Шилова, В. А., 1923. Моят дневник. Орел, с. 220; Менчинска, Н. А., 1948. Дневник за развитието на детето. Москва – Ленинград, с. 251.

то – научно мотивираният интерес на известния руски поет към родителските записки на детски остроумици е допринесъл за разцвета на този необичаен книгоиздателски и литературен продукт – така наречените майчини дневници. Оказва се, че през ХХ век в Русия родителският дневник е утвърден, публично разпознаваем вид книга, която популяризира майчините записки като легитимно педагогическо четиво сред културната общественоност. В изследването си Корней Чуковски обръща внимание върху езиковите, литературните и философските аспекти на детската реч, както и върху особеностите на литературата (и по-специално поезията) на зрелите творци за деца.

За да се отговори на поставения по-горе въпрос кое е предхождащо – публикуването на родителски дневници като книги или научният интерес към ръкописните им версии, – е необходимо да се събере и анализира широка историческа информация, което не е сред целите и възможностите на настоящото изложение. Тук е достатъчно да се знае, че още през 20-те години на ХХ век в Русия (любопитно е дали подобно явление се среща по същото време и на Запад) протича съществена трансформация в популяризацията и културното предназначение на родителския дневник като специфичен вид домашна книга. През този период родителският дневник постепенно напуска частната сфера и навлиза в публичното пространство, преобразувайки домашната ръкописна книга на майката в официално печатно издание с обновен социален статут и разширен адресат. Контингентът от заинтересувани вече не е само сред ограничената родителска общност (която, впрочем, не е толкова ограничена, ако се вземе предвид сумарният брой на родителите в едно общество), но се открива и сред редица други обществени групи – предимно от просветеното съсловие на педагогическите, научните и артистичните кръгове.

След знаменития опит на Корней Чуковски да събере и изучи представителен брой детски мъдрословици, извлечени от дневници на родители, не е известен друг подобен опит в науката да се вникне в реторическата и в светогледната същност на детските разговори с техните родители. Почти по негово време швейцарският психолог и философ Жан Пиаже изучава представите за света на западноевропейските деца посредством разговори с тях, но в изследванията си той използва съвсем друг методологически инструментариум и съвършено различна изворова база, в която важно място заемат интервютата с деца и спомените на възрастни хора за тяхното детство.

В българския исторически контекст липсват сведения за наличието на родителския дневник като вид книга или своеобразно литературно произведение. Това оправдава настоящия интерес да се издири и опише съвременното състояние на този публикационен модел и литературна форма у нас, съдържащи специфичния мемоарен жанр „родителска записка“, който пък от своя страна носи в себе си (като в „утроба“) миниатюрния литературно-философски жанр на словесната детска мъдрост (или мъдрословица).

Наблюденията ни показват, че в днешно време родителският дневник е силно застъпен в българското публично пространство – както сред традиционните печатни издания (с публикувани в многотиражни книги родителски дневници), така и в средата на новите дигитални медии (с публикувани дневникови записки на родители в електронни форуми, постове в социалните мрежи, мемоари в блогове, статии в портали и онлайн вестници, дори предавания в онлайн радиа, които са с практически безчислена публика).

В услуга на така наречените от Корней Чуковски „чедолюбиви“ родители (Чуковски 1982: 82) съвременната издателска индустрия (предполагаемо не само у нас) е изобретила редица готови полиграфически матрици, специални печатни „платформи“, стандартни канцеларски образци за ръкописно попълване на родителски дневници. Най-популярен сред тях е известният *дневник на бебето* (на детето от 0 до 1 година), в който се отбелязват етапите главно от физиологичното развитие на малкото дете. Това е полиграфически стандартизиран издателски продукт, наподобяващ образца на ръкописните читателски дневници, предназначени за ученици, които също имат еднообразен вид – с разграфени рубрики и полета за попълване на фрагментарно съдържание, в които няма особено или почти никакво място за авторско творчество на пишещия (тоест записващия) родител. Пример за подобно издание е едноименният „Личен дневник на майката и детето“, съставен от Надежда Петрова с подкрепата на фондация „Отворено общество“, който е предназначен да служи като наръчник за списване на ръкописен родителски дневник за най-малките деца (Петрова без посочена година). Другата особено популярна разновидност на родителския дневник е *дневникът на хлапето*³ – онзи, който регистрира предимно речевото развитие на проговарящото дете (от 2 до 5-годишна възраст при Чуковски или до встъпването му в училищната институция на 6 -7 години,

³ Това е свършено нов термин, който за първи път се въвежда в тази статия.

ако разширим обхвата до края на предучилищната възраст според критериите, заложи в единственото българско изследване по темата, направено до момента⁴). Този вид родителски дневник представлява нестандартизиран издателски продукт, който позволява свободно вписване на литературно съдържание от различен стил и жанров порядък – например мемоарно-документални наративи от вида на семейната хроника и личния дневник или мемоарно-художествени наративи от вида на късия разказ и дори романизираната (авто)биография. Тук ще наречем *мемоарно-документалните родителски дневници на хлапето* типични представители на модела, доколкото днес у нас те се явяват масова разновидност, и ще определим *мемоарно-художествените родителски дневници на хлапето* като нетипични представители на модела, доколкото те нямат масова популярност и залагат на идеята за художествена изява на автора им (пишещия родител). Накратко можем да обобщим, че типичните родителски дневници на хлапето предлагат хроника на детската речева активност, при която обект на внимание е проговарящото дете, а родителят е субект на разказа в ролята му на негов събеседник, партньор и посредник (записвач, „писар“) на детските мъдрословици (словесни „бисери“). От своя страна, нетипичните родителски дневници на хлапето съдържат хроника на писателската активност на родителя, при която обект на внимание е самият родител, разказващ с известна художествена претенция за собствените си перипетии в домашното отглеждане на детето си.

Таблица 1

родителски дневник		
критерии	разновидности	
персонаж	дневник на бебето (0 – 1 г.)	дневник на хлапето (2 – 7 г.)
автор	дневник на майката	дневник на бащата
стил	мемоарно-документален дневник (типичен вид)	мемоарно-художествен дневник (нетипичен вид)
вид изда-	ръкописен дневник	отпечатан дневник

⁴ Йорданова-Панчева, Юлия, 2020. Поетика на детската мъдрост. Литературно-художествени особености на умните изказвания на децата. В: Преспалански мъдрости. Мъдрости на деца от ДГ „Преспа“ в гр. София през уч. 2019-2020 г. и учени мъдрости за тях. София: Преспа, 77-98

ние		
полиграф ия	стандартизиран днев- ник	нестандартизиран днев- ник

Представителен случай за типичен печатен мемоарно-документален родителски дневник на хлапето, написан от баща, е дневникът на Манол Пейков, публикуван в книгата му „101 разговора с Божана“ (Пейков 2013). В него под строг хронологичен ред са подредени сто и една дневникови записки, представящи кратки наративи и интересни диалози на роднини и приятели с малката Божана (но не „Малката Божана“, която е издателка на „Жанет 45“, а нейната внучка). Алтернативният пример за нетипичен печатен мемоарно-художествен дневник на малчугана, написан отново от баща, е дневникът на Калоян Явашев, публикуван в книгата му „Дневникът на един татко звероукротител“ (Явашев 2018). В него личи смел литературен експеримент, при който баща се опитва да белетризира под формата на художествена автобиография житейския си опит като родител. В разрез на рутинното очакване, и двата български примера се проявяват като модерни родителски дневници, защото представляват не майчини записки, а книги на бащи. Този факт показва, че един век след появата на родителския дневник на официалната литературна сцена този публикационен модел се е еманципирал двояко – както полиграфически, превръщайки се от манускрипт в печатно издание, така и социополово, присъждайки на бащата една традиционна женска дейност: воденето на родителски дневник, разбирано като педагогическа „длъжност“ на майката при отглеждането на децата.

След историческия си преход от ръкописен към печатен носител и от майчино към бащино авторство родителският дневник не изостава от следващите промени в съвременната комуникационна среда и по-конкретно от начините за популяризиране на литературно съдържание чрез новите дигитални технологии. Дори се оказва, че родителският дневник под формата на печатна книга остава нехарактерен медиен формат за българските комуникационни условия и в момента се налага друга тенденция. Наблюдава се ескалиращ процес на публикуване на родителски записки в уеб базирани платформи: в електронни форуми, социални мрежи, блогове, тематични портали, дори във фирмени сайтове и онлайн вестници и радиа. Фактите сочат, че в съвременното българоезично кирилизирано уеб пространство се качва огромно количество остроумни реплики на деца. То-

ва показва, че общественият интерес днес е променен и че мотивът за публикуване на детски мъдрости вече не е в менторската загриженост на родителите за правилното проговаряне и доброто възпитание на техните деца (което е било доминанта през ХХ век), а се корени в хедонистичната им и в някаква степен нарцистична потребност да оповестят пред широката публика артистичните и интелектуалните заложи на своите деца – малки „оратори“, което намалява педагогическата стойност на тези публикации. Дали тази смяна в социално-психологическия режим на публикуване и потребяване на детски мъдрости, извлечени от родителските дневници, е свързана с исторически преход от идеологическо към консуматорско поведение на обществото, е отделен въпрос, с който би могла да се занимава една възможна антропология на детството. За нас остава показателен фактът, че в системата на новите дигитални медии в България се наблюдава наличие преди всичко на родителския дневник с хумористичен характер, който е педагогически неангажиран, езиково разкрепостен и изваждащ на показ пред широката аудитория единствено развлекателните „вицове“ на малчуганите.

Например, в прочутия български онлайн форум за разговори на майки „BG-мама“ обичайно се публикува „Нещо смешно, което вашите деца са казали“⁵, а във форума „Фрамар“ се качват откровени „Детски бисери и остроумия“⁶. Такава е ситуацията и в българската блогосфера. В няколко блога на български майки – на Мама Нинджа (небезизвестната пишеща майка на четирима сина Мария Пеева)⁷, на една майка с две дъщери⁸ или на друга анонимна майка⁹ – все се натъкваме на забавни записки от майчините дневници. Да не говорим за интензивния публикационен поток в социалните мрежи като „Фейсбук“, където много майки с различни професии, икономически статус и биологична възраст публикуват смешни разговори със своите деца¹⁰. В социалните мрежи периодично се публикуват

⁵ Nevada. Нещо смешно, което вашите деца са казали. *BG-мама* [онлайн]. 27.07.2007. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.bg-mamma.com/?topic=185966>.

⁶ Geriva. Детски бисери и остроумия. *Форум „Фрамар“* [онлайн]. 26.02.2013. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://forum.framar.bg/topic-t5427.html>.

⁷ Иванов, Иво. Още Йонизми & Бобизми. *Мама Ninja* [онлайн]. 27.07.2020. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <http://mamaninja.bg/>.

⁸ Бу. И баба знае. *Царството на Бу* [онлайн]. 08.05.2009. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://missby.wordpress.com/about/>.

⁹ Без автор. Ръкавичка 4 г. 5 м. *От 2 до 5* [онлайн]. 21.02.2014. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://ot2do5.wordpress.com/2014/02/>.

¹⁰ Капка Кънева (художник, илюстратор на книги), Val Stoeva (политолог по образование, основател на фондация „Детски книги“), Vassilena Mircheva (филолог и радио журналист), Marina Atayan (социолог, дипломиран в Московския университет), Zhana Porova (филолог, университетски преподавател по телевизионна журналистика), Юлия Йорданова в рубриката #palav Pavel (автор на настоящата статия) и много други.

(без или със съответен хаштаг) детски словесни остроумици за провокиране на публиката към веселие, размисъл или солидаризиране с проявените в аванс ораторски качества на конкретното дете. Не по-различно е положението и във фирмените блогове, при които наличието на подобна развлекателна страница в допълнение на комерсиалното съдържание работи като своеобразен маркетингов трик за привличане на клиенти. Подходящ пример за това ни предоставя онлайн магазинът „Мини Ти“, продаващ стоки за бебета и малки деца (до 4 години), в който намираме секцията „И други детски бисери“¹¹. Изцяло в същия дух са материалите от родителски дневници, качени в разнообразни по тематичен профил портали. Например в портала „Мама Миа“ (на медийна група “WebSafe.BG”) откриваме публикация на Хрис Караиванова под заглавие „Родители споделят най-забавните детски бисери“¹², а в портала „BabySpace“ намираме „избрани съчинения“ от „Най-смешните детски бисери в София“, селектирани от фейсбук групата „Дочуто в София“¹³. Нещо подобно предлага и порталът за онлайн четене „Четилище“ (или Readatory), където отново се публикуват само най-смешните детски остроумици¹⁴. От чисто аматьорските и развлекателни публикации на хитроумни реплики от деца във форуми, социални мрежи и блогове до ефектно оформените публикации на детски словесни мъдрости в уеб базирани платформи винаги се акцентира върху едно и също нещо – атрактивната страна на явлението. Дори професионално списваният регионален онлайн вестник „Марица“ като официален информационен източник (информационна агенция) за Южна България (на градовете Пловдив, Смолян, Пазарджик и Хасково) също помества подобни текстове на страницата си за лайфстайл материали. Там откриваме например компилация от записки на майки журналистки във вестника за техните деца под заглавие „Енциклопедия на малкия мъдрец“¹⁵. А българското онлайн детско радио

¹¹ Мини Ти. Тате, я брой до хикс – и други детски бисери. *Мини Ти* [онлайн]. 14.06.2020. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.miniti.bg/blog/2020/6/14/detski-biseri>.

¹² Караиванова, Хрис. Родители споделят най-забавните детски бисери. *Мама Миа* [онлайн]. 24.04.2017. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://mamamia.bg/v-detskata/roditeli-spodelyat-naj-zabavnite-detski-biseri/>.

¹³ Без автор. Най-смешните детски бисери в София. *BabySpace* [онлайн]. 02.11.2016. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.babyspace.bg/bg/58408-%D0%BD%D0%B0%D0%B9-%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B1%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%B2-%D1%81%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F>.

¹⁴ Без автор. Баба ще заколи гъските през зимата, за да не настинат. *Четилище* [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://chetilishte.com/%d0%b1%d0%b0%d0%b1%d0%b0-%d1%89%d0%b5-%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%b8-%d0%b3%d1%8a%d1%81%d0%ba%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b7-%d0%b7%d0%b8%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%b7%d0%b0-%d0%b4/>.

¹⁵ Кандева, Елица. Детски бисери. Излагателно е да ти плащат сметката. *Марица* [онлайн]. 01.06.2017. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.marica.bg/lajfstajl/detski-biseri-izlagatelno-e-da-ti-plashat-smetkata>.

Family поддържа специална рубрика с предавания под надслов „Бисери“, които се събират „методично от журналистическия екип, но засега от официално неразкрити източници“¹⁶.

Наред с любителските и чисто развлекателни публикации съществуват малко на брой примери за професионално събиране и качествено представяне на детски словесни мъдрости от квалифицирани педагози и филолози. Например институционалният сайт на детска градина № 54 „Дъга“ в гр. София има рубрика под надслов „Нашите детски бисери“, събрани от специалистите, работещи в това учебно заведение. Техните публикации също са в преобладаващо шеговит стил по подобие на останалите в Мрежата, но все пак са подчинени на методически обособен жанр, уподобяващ записки от „мамино-детски разговорник“¹⁷. Същински принос в научното колекциониране и интерпретиране на детски словесни мъдрости има проектът на детска градина № 113 „Преспа“ в гр. София към Столична програма „Култура“ в направление „Активни публики“, благодарение на който за първи път в България излиза печатно издание на сборник с детски мъдрости и с научни статии за тях под общото заглавие „Преспалански мъдрости“¹⁸.

Въпросът, който възниква след всичко посочено дотук, е как новата медийна среда на дигитализация и интерактивизиране на комуникационния процес повлиява върху този исторически унаследен тип издание, какъвто е родителският дневник – както ръкописен, така и печатен. Може ли да се говори за своеобразна метаморфоза на този публикационен модел?

Вместо очакваното замиране на родителския дневник като издателски анахронизъм поради изконната му дидактическа същност, която сякаш влиза в противоречие с либертарианския модел на съвременните дигитални средства за масова комуникация, днес се наблюдава увеличаване на публикациите му в Мрежата и разцвет на публичния интерес към него. На какво се дължи това?

Този привиден парадокс може да се обясни най-напред с особеностите на интернет демокрацията, която позволява на всеки да публикува всичко без необходимата предварителна адмирация от страна на професионал-

¹⁶ Без автор. Бисери. Радио „Фемели“ [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: http://www.radiofamily.bg/listing?category_id=20&page=1.

¹⁷ Без автор. Нашите детски бисери. 54 ОДЗ „Дъга“ [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <http://www.daga54.com/index.php/detski-biseri>.

¹⁸ Без автор. Детска книга. ЦДГ „Преспа“ 113 [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://dg113-prespa.eu/detska-kniga/>. Авторът на настоящата статия е автор на проекта и съставител на сборника.

ния, идеологическия или дори техническия контрол. Системата е отворена – частно и публично се сближават до образуването на невиждан досега социален „микс“, интимното пространство на хората се екстериоризира чрез възможността за неограничено изразяване на индивидите отвъд наложените им допреди десетилетия норми и представи за свобода на словото. Настъпила е епохата на „екстимността“ според сполучливия израз на Доминик Кардон (Кардон 2012: 57). Така родителският дневник, който доскоро е бил статистически пренебрежим публикационен модел, днес става търсен формат за публикуване, тъй като съответства на интензивния процес на повсеместно дневниково писане, възприето като водещ алгоритъм за структуриране на съдържанието в новите медийни платформи – от блогове и лични профили в социалните мрежи (микроблогове) до онлайн периодика и всякакъв тип хибридни онлайн медии. Вероятно в това е ключът на неговото възраждане – в принадлежността му към дневниковата форма. Може да се каже дори, че сега родителският дневник претърпява медиен бум, технологично преображение и се присъединява към процесите на глобалната „медиаморфоза“, ако го обвържем с еволюционната теория на Роджър Фидлър за развитието на медиите. От собственоръчна домашна ръкописна книга в единичен екземпляр през печатно многотиражно издание под редакцията на квалифициран екип до списвано онлайн персонално продължаващо издание с потенциално безкрайни посещения на читатели родителският дневник успешно просъществува в съвременното и гъвкаво се адаптира към новите комуникационни условия.

От културологично гледище присъствието на родителския дневник в българското публично пространство обаче е амбивалентно – колкото модерно и еманципаторско, толкова и традиционно, дори патриархално, а в някакъв смисъл даже консервативно. Защо?

Както видяхме в прегледа, направен до тук, родителските записки на детски мъдрословици под формата на дневник днес се срещат както в традиционна печатна форма (като „твърда“ физическа книга), така и под формата на онлайн литература (в „протеична“, продължаваща, течаща подкастово виртуална книга), публикувана в уебпространството своевременно на случващото се, тоест в синхрон с акта на създаването ѝ. Разбира се, срещат се и някои изключения, при които се обединяват ръкописно писане и дигитално публикуване, като например в родителския дневник от блога на преводача Петко Хинов. Там авторът предлага сканирано фотокопие на своя автентичен, собственоръчно направен, „самоделен“ ръкопис, който на

всичко отгоре съдържа само цифри без думи. Това е много странен, но със сигурност неуникален родителски дневник, който от жанрова гледна точка представлява медицински регистър на телесната температура на болното дете (структуриран по дати, часове и градуси).

Изображение 1

Площко		8.2.2019г. Петко	
6.2.2019:		7:05	37,8°C
16:20	37,7°	11:10	38°
18:45	38°	20:00	36,8°C
19:50	38,3°	22:30	38,5° Hexalgin 15d.
21:00	38,2°	09.02	
22:15	37,5°	08:05	36,7°C
7.2.		10:10	37,1°C
2:45	38,8°	13:30	37,5°C
03:00	Hexalgin 15 drops	16:00	38,6°
08:00	36,8°C	17:20	38,5°C
10:30	38°C	17:05	38
11:15	37,7°C	19:25	38,3°C предизвикан 1 пс
14:50	38,3°C	20:30	37,3°C
15:30	39°C		10.02
15:45	Hexalgin 15 drops	8:00	36,8°C
16:20	38,3°C	15:35	37,2°C
20:30	37,2°C	18:50	37,3°C
23:45	39,1° Hexalgin 15 drops	10.02	
		07:20	36,7°C

Условно може да наречем този свръхкомпресиран и кодиран с математически символи родителски дневник „хроника на тревожния родител“¹⁹. Учудващото при него е, че дори в този пределно личен, почти кабалистично шифрован родителския дневник на загрижения баща отново откриваме традиционното му социално предназначение – да трупа памет за оцеляването на рода (независимо дали през детските болки на тялото, както е в този единичен случай, или през трудностите на проговарянето, както е в масовия случай), да складира спомени за перипетиите в съвместния живот и да проследява личното участие и мъчителното присъединяване на отделния индивид към голямата фамилна общност. В пояснителния си текст към своя родителски дневник Хинов споделя: „Родителският дневник не е като другите дневници – обичайният дневник се пише, когато имаш време; родителският дневник пък се пише, когато нямаш време. [...] Дневникът е ставал нощник, когато [родителите] са се будели и [са] бдяли, за да записват пътя на болестта по [...] детското челце.“ Най-интересното в тази трогателна изповед на записващия баща е, че той самият разпознава в този до-

¹⁹ Хинов, Петко. Родителски дневник. *Моята България и моят Китай* [онлайн]. 20.05.2019. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://petkohinov.com/archives/3022>.

кументален жанр, какъвто е родителският мемоар, способ за колективно сплотяване на рода. В него той вижда средство за поддържане на общностна солидарност даже у цял един народ – вероятно по пътя на родителското съпреживяване и по линия на архаичната митологема за кръвната връзка между представителите на една и съща етнонационална общност, в която децата се възприемат като общи, като рожби на всички. „Все още следвам съкровената пътека на тайния родителски дневник – продължава авторът. – Тази пътека ме води към други родителски дневници. И когато достигна края на един, намирам началото на друг. И всички те заедно, с най-чисти подбуди откриват пред очите ми това, което наричаме България!“ Разбира се, представата за един национален масив (архив) от родителски дневници рисува утопична картина на Родината като сбор от родителски (а не традиционните синовни) изповеди. Но тази утопична представа намира реалистично основание във факта, че днес в България съществуват и могат да бъдат посочени безброй ръкописни записки, скрити в личното пространство на хората, както и многочислени публикации в най-различни онлайн платформи в Мрежата, които описват диалога между поколенията на българския език в качеството му на майчин.

Очертава се изводът, че колкото и да е адаптивен родителският дневник като публикационен модел към бързите промени в съвременната комуникационна среда, той по същество, взет в своята словесна сърцевина, остава дълбоко традиционен, дори консервативен литературен жанр. Това се вижда ясно, ако вземем предвид не съдържателните и дори формалните му особености, които добре прилягат на интернет базираните платформи за комуникация, а се обърнем към етичното му символно кодирано предназначение – да функционира като социално „лепило“, придавайки интегритет на една езикова общност чрез описанията на детския говор. Родителският дневник като сборник с детски мъдрословици – независимо дали ръкописен или печатен, във физическа книга или във виртуални публикации – в крайна сметка се оказва инструмент за „покръстването“ на огромна група хора в културния код на определена етнонационална общност. Защото той показва как „проговаря“ нацията и как тя предава от поколение на поколение най-традиционния си от всички културни маркери – езика. Родителският дневник постига този „демиургичен“ жест чрез демонстрация на колективното детско проговаряне, което от една страна представлява акт на индивидуална социализация, но от друга е израз на активно социално възпроизводство.

Ползвани извори:

1. Без автор. Баба ще заколи гъските през зимата, за да не настинат. *Четилище* [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://chetilishte.com/%d0%b1%d0%b0%d0%b1%d0%b0-%d1%89%d0%b5-%d0%b7%d0%b0%d0%ba%d0%be%d0%bb%d0%b8-%d0%b3%d1%8a%d1%81%d0%ba%d0%b8%d1%82%d0%b5-%d0%bf%d1%80%d0%b5%d0%b7-%d0%b7%d0%b8%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b0-%d0%b7%d0%b0-%d0%b4/>.
2. Без автор. Бисери. *Радио „Фемили“* [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: http://www.radiofamily.bg/listing?category_id=20&page=1.
3. Без автор. Детска книга. ЦДГ „Преспа“ 113 [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://dg113-prespa.eu/detska-kniga/>.
4. Без автор. Най-смешните детски бисери в София. *BabySpace* [онлайн]. 02.11.2016. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.babyspace.bg/bg/58408-%D0%BD%D0%B0%D0%B9-%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%88%D0%BD%D0%B8%D1%82%D0%B5-%D0%B4%D0%B5%D1%82%D1%81%D0%BA%D0%B8-%D0%B1%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%B2-%D1%81%D0%BE%D1%84%D0%B8%D1%8F>.
5. Без автор. Нашите детски бисери. *54 ОДЗ „Дъга“* [онлайн]. Без дата. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <http://www.daga54.com/index.php/detski-biseri>.
6. Без автор. Ръкавичка 4 г. 5 м. *От 2 до 5* [онлайн]. 21.02.2014. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://ot2do5.wordpress.com/2014/02/>.
7. Бу. И баба знае. *Царството на Бу* [онлайн]. 08.05.2009. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://missby.wordpress.com/about/>.
8. Иванов, Иво. Още Йонизми & Бобизми. *Mama Ninja* [онлайн]. 27.07.2020. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <http://mamaninja.bg/>.
9. Кандева, Елица. Детски бисери. Излагателно е да ти плащат сметката. *Марица* [онлайн]. 01.06.2017. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.marica.bg/lajfstajl/detski-biseri-izlagatelno-e-da-ti-plashat-smetkata>.
10. Караиванова, Хрис. Родители споделят най-забавните детски бисери. *Mama Mia* [онлайн]. 24.04.2017. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://mamamia.bg/v-detskata/roditeli-spodelyat-naj-zabavnite-detski-biseri/>.
11. Мини Ти. Тате, я брой до хикс – и други детски бисери. *Мини Ти* [онлайн]. 14.06.2020. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.miniti.bg/blog/2020/6/14/detski-biseri>.

12. Пейков, Манол. 101 разговора с Божана. Пловдив: Манол 70, 2013.
13. Петрова, Надежда. Личен дневник на майката и детето. Русе: Отворено общество.
14. Хинов, Петко. Родителски дневник. *Моята България и моят Китай* [онлайн]. 20.05.2019. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://petkohinov.com/archives/3022>.
15. Явашев, Калоян. Дневникът на един татко звероукротител. София: СофтПрес, 2018.
16. Geriva. Детски бисери и остроумия. Форум „Фрамар“ [онлайн]. 26.02.2013. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://forum.framar.bg/topic-t5427.html>.
17. Nevada. Нещо смешно, което вашите деца са казали. *BG-тата* [онлайн]. 27.07.2007. [видяно 30.11.2020]. Достъпно от: <https://www.bg-mamma.com/?topic=185966>.

Ползвана литература:

1. Йорданова-Панчева, Юлия, 2020. Поетика на детската мъдрост. Литературно-художествени особености на умните изказвания на децата. В: *Преспански мъдрости. Мъдрости на деца от ДГ „Преспа“ в гр. София през уч. 2019-2020 г. и учени мъдрости за тях*. София: Преспа, 77-98.
2. Кардон, Доминик, 2012. *Интернет демокрацията. Обещания и граници*. София: Нов български университет.
3. Пиаже, Жан, 2019. *Детската представа за света*. София: Център за психосоциална подкрепа.
4. Фидлър, Роджър, 2005. *Медиаморфоза. Да разберем новите медии*. София: Кралица Маб.
5. Чуковски, Корней, 1982. *От две до пет*. Варна: Георги Бакалов.

гл. ас. д-р Юлия Йорданова-Панчева

СУ „Св. Климент Охридски“ – ФЖМК